

Els nobles de la ciutat de Tarragona i la guerra del Francès

(Conferència pronunciada pel Dr. Salvador-J. Rovira a l'Arxiu Històric de Tarragona el dia 20 de maig de 2011, en el marc dels actes de commemoració del Bicentenari del Setge de Tarragona)

Introducció

L'any 1808 estaven aveïnats a Tarragona divuit llinatges nobles: Alemany, Cadenas, Castellarnau, Cases, Cerezo, Foraster, Galli, Güell, Gutiérrez de Pando, Llorac, Martí, Montoliu, Morenes, Ricard, Sentmenat, Suelves, Vertamon i Vidal.

Si considerem només els homes, ja que foren els únics que intervingueren d'una manera o altra en els esdeveniments que tingueren lloc de 1808 a 1813 tindrem que els divuit llinatges nobles residents a Tarragona l'any 1808 aplegaven quaranta-tres homes. D'aquest conjunt n'hem de restar els 5 que moriren els anys 1808 i 1809, així com els 6 que eren nens. En total 11.

Ens en queden 32 que són els que protagonitzen aquesta xerrada.

La participació dels nobles tarragonins a la Guerra del Francès la dividirem en cinc apartats: serveis d'armes, serveis polítics, serveis econòmics, patiments i pèrdues econòmiques, i els afrancesats.

Serveis d'armes

Era el que calia esperar d'un noble en temps de conflicte. Els nobles de Tarragona l'efectuaren a base de:

- a) continuar realitzant la comesa que tenien a l'exèrcit o a l'armada;
- b) ingressant a l'exèrcit com a cadets;
- c) allistant-se a la milícia urbana, i
- d) entrant a formar part de les companyies de tiradors.

Continuació del servei d'armes que ja prestaven a l'exèrcit o a l'armada

En iniciar-se la Guerra del Francès hi havia un grup de nobles que ja pertanyia a l'exèrcit o a l'armada per haver-hi ingressat amb anterioritat a l'any 1808. És el cas de **Josep-Maria de Foraster i Barraneche**, **Joan de Galli i Bover**, **Joan de Galli i Sales**, **Ignasi de Galli i Brunet**, i **Joan i Antoni de Martí i Móra**.

Josep-Maria de Foraster i Barraneche era alferes de fragata i es trobava a Alemanya com a presoner de guerra.

Joan de Galli i Bover era tinent visitador de monts de la província marítima de Tarragona

Joan de Galli i Sales entrà de cadet el 1800. Sabem que l'octubre de 1809 encara vivia, però a partir d'aquí li perdem el rastre i com que no apareix en el testament del seu pare, redactat el 3 d'agost de 1829, deduïm que degué morir durant la contesa.

Ignasi de Galli i Brunet inicià la carrera militar abans que comencés la guerra. Aconseguí salvar la vida i el 1831 era tinent coronel d'infanteria i capità del Regiment d'infanteria de Zamora.

Francesc Xavier de Llorac i Lucindo era guàrdia de Corps a la Reial Companyia Italiana i residia a Madrid.

Joan de Martí i Móra començà la carrera militar durant la Guerra Gran. En iniciar-se la del Francès era tinent coronel i capità primer del batalló d'infanteria lleugera de Girona de guarnició a San Roque. Sortí amb vida de la contesa.

Antoni de Martí i Móra entrà l'any 1803 com a cadet al primer batalló dels Reials Guàrdies d'Infanteria Valona. Degué morir en el decurs de la conflagració.

Ingrés a l'exèrcit

La guerra motivà o obligà, per allò del que diran o que la noblesa obliga, als xicots nobles que tenien l'edat per entrar com a cadets a ingressar a l'exèrcit. Era el que hom considerava que un noble jove havia de fer en aquelles circumstàncies.

Tenim el cas de **Pere de Ricard i Bertran** que l'any 1809 manifestà a la família que desitjava servir al rei en el Regiment d'Infanteria de Granada.

Milícia Urbana

La Milícia Urbana tarragonina fou creada el 18 de juny de 1810 pel capità general **Enrique O'Donnell**. El fet que ser milicià deslliurés del servei militar i de formar part del sometent animà els nobles en edat militar, que ja havien superat la que calia per entrar de cadet en un cos armat a incorporar-se a la milícia, ja que així complien amb el que la societat esperava d'ells i a l'ensens els permetia restar a casa i superar la incomoditat dels desplaçaments pel país.

A la milícia s'incorporaren 12 nobles: **Francesc-Maria de Cadenas i Tserstevens, Francesc i Joaquim de Güell i Martí, Antoni-Ignasi de Gutiérrez de Pando, Josep-Antoni de Llorac i de Mesa, Salvador de Llorac i Álvarez, Francesc i Joaquim de Martí i Móra, Carles de Morenes i Bertran, Salvador de Morenes i Pastor, Josep de Ricard i Bertran, i Josep-Antoni de Vidal i de Jalpí.**

Francesc-Maria de Cadenas i Tserstevens s'allistà voluntari a la milícia urbana el 18 de juny de 1810. I com a primer capità de la quarta companyia defensà la plaça durant el setge i l'assalt. Fou fet presoner, però, de camí a França aconseguí fer-se escàpol.

Francesc de Güell i Martí entrà a la milícia el 31 d'octubre de 1810 i ocupà el càrrec de capità primer de la companyia de granaders. Per la seva condició de jutge hagué de deixar Tarragona pocs dies abans de l'assalt i no el patí.

Joaquim de Güell i Martí fou tinent de la Milícia Urbana i arribà a ser condecorat amb la creu vermella de "*antes morir que rendir*".

Antoni-Ignasi de Gutiérrez de Pando entrà a formar part de la Milícia Urbana el 6 d'abril de 1811 i fou nomenat capità primer de la quarta companyia.

Josep-Antoni de Llorac i de Mesa acceptà, el juliol de 1810, ser un dels capitans de la milícia.

Salvador de Llorac i Álvarez s'incorporà a la Milícia Urbana el 18 de juny de 1810. Fou nomenat capità primer de la cinquena companyia i defensà la plaça fins a la fi. Presoner dels francesos fou dut a França on romangué fins a l'armistici.

Francesc de Martí i Móra s'allistà el 18 de juny de 1810 i arribà a ser capità primer de la sisena companyia. Com a milicià restà a Tarragona durant tot el setge i l'assalt.

Joaquim de Martí i Móra seguí l'exemple del seu germà Francesc i també entrà a la milícia el 18 de juny de 1810. Fou elegit segon capità de la sisena companyia. Lluità durant tot el setge i l'assalt.

Carles de Morenes i Bertran s'incorporà a la milícia el 6 d'abril de 1810 i fou nomenat capità primer de la tercera companyia. A causa de les nombroses comissions de les que formava part per la seva condició de regidor, la seva activitat dins del cos armat fou més aviat pobra.

Salvador de Morenes i Pastor fou primer capità de la 2ª companyia de la milícia. Defensà Tarragona durant el setge i morí pocs dies després de l'assalt a conseqüència de les gravíssimes ferides rebudes.

Josep de Ricard i Bertran ingressà el 18 de juny de 1810, essent elegit capità segon de la quarta companyia. Suportà tot el setge de la plaça i durant l'assalt fou fet presoner. Aconseguí escapar-se quan era conduït a França.

Josep-Antoni de Vidal i de Jalpí entrà a la milícia el 6 d'abril de 1811 amb el grau de capità primer de la 2ª companyia.

Companyies de tiradors

El primer de juliol de 1810 el capità general Enrique O'Donnell disposà la formació a Tarragona de dues companyies de tiradors de cent homes cadascuna, per ajudar la Junta de Govern a recollir cabals, empresonar malfactors i desertors, executar sancions contra els contribuents morosos, etcètera. En atansar-se els francesos a Tarragona feren descobertes contra els invasors i, posteriorment, contribuïren a defensar la ciutat. Quan Campo Verde sortí de la plaça el 31 de maig de 1811 s'endugué amb ells les dues companyies de tiradors i per això no patiren els darrers dies del setge ni l'horror de l'assalt del 28 de juny.

Ambdues companyies foren comandades per nobles i concretament per Josep-Antoni de Castellarnau i de Camps i Josep-Ignasi d'Alemanys i Carbonell.

Serveis polítics

En la societat d'Antic Règim la gent estava acostumada a veure's dirigida pels individus de les classes privilegiades i aquests, a l'ensem, consideraven que tenien l'obligació de fer-ho. No ens ha d'estranyar, doncs, que, quan es produí el buit de poder i s'esdevingueren els fets revolucionaris, la gent demanés als nobles que intervinguessin, i aquests, al seu torn, consideraren la conveniència de fer-ho a fi que el control de la societat i la direcció del moviment insurreccional no caiguessin en mans d'exaltats, ja que si això s'esdevenia se'ls podia girar la situació en contra i es podien veure desplaçats dels llocs dirigits que fins aleshores havien ocupat.

Davant el sorgiment d'un grup decidit a canviar les coses i fer-se amb el poder, els grups tradicionals estigueren amatents a controlar els esdeveniments i aprofitaren la trobada de les forces vives locals, celebrada el dia 31 de maig de 1808 a la casa de la ciutat, per reconduir la situació. **Presència a l'Ajuntament de Tarragona**

De 1808 a 1811 la noblesa ocupà un lloc rellevant a l'Ajuntament tarragoní. En foren regidors els nobles Salvador de Llorac, Carles de Morenes i de Caçador, Francesc de Güell, Gaspar de Cases, Manuel de Feliu, Plàcid-Manuel de Montoliu, Josep de Vidal, Josep-Antoni de Castellarnau, Carles de Morenés i Bertran, i Antoni de Martí i Franquès. Tenim, així, una primera contribució política de la noblesa a la guerra i a la revolució: **la d'ajudar a fer rutilar l'ajuntament de la capital corregimental.**

Presència a la Junta Corregimental

En crear-se la Junta Corregimental entraren a formar-hi part 4 nobles: Gaspar de Cases, com a regidor de l'Ajuntament de Tarragona, Josep-Antoni de Vidal, com a representant de la noblesa, i Plàcid-Manuel de Montoliu i Josep-Antoni de Castellarnau a títol personal.

La Junta tenia a més de la Junta de Govern pròpiament dita una sèrie de comissions –Militar, Indagacions, Vigilància, Fortificació i Defensa, Fons i Arbitris, Abastament, Represàlies, Hisenda, Allotjaments i Bagatges- en les

quals s'integraren un bon nombre de nobles. Així Plàcid-Manuel de Montoliu formà part de la Comissió Militar; Carles de Morenes i Bertran fou membre de la Comissió d'Indagacions; Ignasi de Gutiérrez de Pando entrà en la de Vigilància; Josep-Antoni de Castellarnau, Carles de Morenes i Ignasi de Gutiérrez de Pando foren vocals de la Comissió de Fortificació i Defensa; Antoni de Gutiérrez de Pando s'integrà en la d'Abastament; Pere de Ricard estigué en la de Represàlies; Pau de Cadenas i Palau i Rafael de Galli foren membres de la d'Allotjaments i Bagatges, i Joan-Albert de Vertamon ocupà una vocalia en la comissió de Fortificació i Defensa i en la de Represàlies.

Representats a la Junta Superior del Principat

La Junta de Tarragona envià a Lleida com a representant seu Plàcid de Montoliu. La Junta Superior es negà a admetre'l al·legant en fer-ho que les seves credencials no estaven en regla, a més començà a córrer per Lleida el rumor que Montoliu era un dels que havien pactat el lliurament de Tarragona a Chabran. L'excitació de la multitud assolí un punt tant alt que Montoliu arribà a témer per la seva vida i decidí fugir de la ciutat i refugiar-se a Maldà des d'on , el dia 25 de juny de 1808, escriví una carta a la Junta de Tarragona per assabentar-la del que havia passat.

Diputat a Corts per Tarragona

A començament de gener de 1810 arribà a Tarragona la Reial Cèdula de convocatòria de Corts a les quals la ciutat havia de transmetre un diputat. L'Ajuntament, seguint les instruccions per a l'elecció de diputats que li havien estat remesa, convocà als caps de casa per tal com era a ells a qui pertocava elegir dos representants per barri, és a dir, vint-i-quatre, els quals, en una segona elecció, havien d'escollir-ne set com a compromissaris perquè amb els regidors, síndics i diputats, elegissin una terna de candidats, un dels quals, per sorteig, seria designat diputat a Corts. Formaren la terna tres nobles, el que vol dir en quin bon concepte es tenia a l'estament: Plàcid-Manuel de Montoliu, Josep-Antoni de Castellarnau i Pau de Cadenas. La sort va fer sortir al primer.

Montoliu acceptà representar Tarragona a les Corts i la seva marxa a Cadis es produí a meitat d'agost de 1810 per tal com, el dia 13, assegurava que estava *"para marchar a la Real Isla de León como diputado de Cortes por esta Ciudad"*.

El paper de Montoliu com a diputat no fou gens extraordinari, ja que demanà llicència per allunyar-se de Cadis i, davant el setge de Tarragona, es traslladà a Mallorca amb la seva família on romangué fins el maig de 1814.

Diputats a Corts per Catalunya

Al primer Congrés de Tarragona, celebrat entre el 17 de juliol de 1810 i el 8 de gener de 1811, fou elegit diputat a Corts per Catalunya **Josep-Antoni de Castellarnau i Magrinyà** que jurà el càrrec el 14 de setembre.

Com a diputat demostrà un gran desinterès per complir amb les obligacions que li eren pròpies, ja que abusà de les llicències, adduint en demanar-les raons de salut o la necessitat d'atendre els seus negocis, per la qual cosa fou

durament censurat tant pels seus companys de legislatura com pels seus coterranis .

Els electors dels diputats a Corts, que s'aplegaren del 22 al 25 de febrer de 1810 per elegir els representants de Catalunya a les Corts que s'havien de celebrar a Cadis, triaren com a diputat suplent a **Joan de Suelves i de Montserrat, marquès de Tamarit**. Aquesta circumstància explica que fos ell el darrer diputat català que jurà el càrrec, ja que no esdevingué diputat fins que no es produí una vacant. Des del primer moment s'integrà en el grup dels representants catalans –Fèlix Amat, Ramon Urgés, Francesc Calvet, Ramon de Lladós, Francesc Papiol, i Fèlix Aytés- que votaven negativament els acords més progressistes i, a la fi, va ser un dels que votaren en contra de la Constitució.

Tresoreria de la Junta Corregimental

Car destacar la tasca feta per Pau de Cadenas i Palau com a tresorer de la Junta de Govern de Tarragona, primer, i de la Junta Corregimental de Tarragona, després.

Cadenas ocupà el càrrec fins a la seva mort, que s'esdevingué el febrer de 1811.

Consolat de comerç de Tarragona

L'any 1810 s'establí a Tarragona, en substitució del Consolat de la Llotja de Barcelona, el Consolat de comerç i hom encarregà a Antoni de Martí i Franquès la formulació d'un projecte encaminat a augmentar els recursos econòmics del Principat.

Serves econòmics

Resulta impossible conèixer amb exactitud les aportacions econòmiques fetes pels nobles a la lluita contra el francès, però sens dubte foren considerables.

Sabem que com a estament es feren càrrec de les despeses que comportà enderrocar i reconstruir el tambor de la porta de Sant Francesc i que a partir del maig de 1809 afrontaren conjuntament una contribució setmanal de 780 rals per a les obres de fortificació.

Individualment aportaren les parts que els foren imposades en els diversos préstecs establerts i foren gravats, com la resta de ciutadans, amb les noves taxes, és a dir, doble cadastre, aportació de la meitat dels objectes d'or i plata que posseïen, un sou per lliura de carn, etcètera.

Respongueren positivament a la crida que els féu la Junta Superior per fer donatius i en aquest sentit sabem que Antoni de Martí i Franquès, entre préstecs i donatius, abonà 1.600 duros.

Patiments causats per la guerra

Els nobles, encara que en menor mesura que el comú de la població, també patiren en les seves persones i hisendes les conseqüències de la guerra.

Alguns perderen la vida combatent els francesos, com ja ha estat dit, i entre la minoria que restà a Tarragona durant el setge uns, com Rafael de Galli i Bové, foren assassinats durant l'assalt de la plaça i altres foren maltractats, com ara Antoni de Martí i Francès, que aconseguí salvar la vida refugiant-se a la catedral, i que com a resultes de l'ensurt estigué malalt i patí una erupció herpètica general.

Tots els nobles sofriren greus pèrdues en els seus patrimonis. D'entrada perderen tot el que tenien a les seves cases i que no s'havien endut a l'abandonar la ciutat, i en retornar trobaren malmeses o arruïnades les seves residències i talades o reduïdes a un ermot les finques.

Hi haqueren nobles afrancesats?

Per començar diré que entenc per afrancesats aquells que durant la guerra del Francès foren partidaris de la intervenció francesa a Espanya. Ho eren, doncs, els col·laboracionistes i tots aquells que consideraren convenient unir-se a l'invasor.

Entre els nobles tarragonins no hi hagueren afrancesats, tot i que alguns es veieren obligats a col·laborar amb els francesos. És el cas d'Ignasi de Gutiérrez de Pando i de Francesc de Martí i Móra, designats a dit pel governador Ficatier per ocupar dues de les set places de regidor de l'ajuntament afrancesat.

Cloenda

Contràriament al que s'esdevingué a la Guerra Gran, durant la qual els nobles no estigueren a l'alçada de les circumstàncies i protagonitzaren una deserció en massa, durant la Guerra del Francès es comportaren segons el que s'esperava d'ells, tal volta perquè tenien l'enemic a les portes de casa i les masses populars no haguessin acceptat un altre comportament.

Tot i que aquesta vegada els nobles no defugiren el servei d'armes, el cert és que, per complir amb la seva obligació de classe privilegiada, les solucions escollides foren les més fàcils: la milícia urbana i les companyies de tiradors. Ambdues sortides els ajudaren a defugir les lleves, els sometents i el perill de figurar enrolats en les files de l'exèrcit regular, i els permeteren dormir en el propi llit i continuar gaudint de l'escalf de la família. Aquestes solucions les triaren 14 nobles, la majoria dels quals tenien l'edat adequada per fer el servei d'armes. Fora d'elles només quedaren, per raons òbvies, els 5 nobles que ja eren militars, els que no tenien salut i aquells que tenien una edat avançada i preferien atendre la responsabilitat envers el país a base de realitzar serveis polítics.

Per comprendre certes actituds dels nobles cal tenir en compte que aquests, quan decidiren oposar-se al francès, tot situant-se al capdavant del moviment d'oposició a l'extranger i de substitució de les autoritats de l'època de Godoy, pensaren que la guerra seria curta i que en qüestió de mesos o com a molt d'un o dos anys la situació s'hauria acabat i amb bon final, el que no podien preveure era que la contesa durés sis anys, que s'enduria per davant vides i hisendes, reduiria les rendes a mínims i posaria en perill la vida dels familiars. Així sols la por a perdre la família i els béns, pot explicar el comportament que

tant Plàcid de Montoliu com Josep-Antoni de Castellarnau tingueren a Cadis, ambdós eren persones competents i havien acceptat complaguts ser diputats a Corts pel prestigi i la rellevància que comportava i potser també per creure que era la seva obligació envers el país, però en veure com el perill s'atansava a Tarragona, i que de Cadis estant no podien tenir cura de la família i del patrimoni optaren per abandonar o menystenir la seva condició de diputat i dedicar-se a vetllar pels seus interessos i famílies, i quan el perill fou total no dubtaren ni un moment en cercar la seguretat de Mallorca on s'endugueren la família, les joies, els diners, els objectes de valor, la biblioteca i l'arxiu. Pensem que, un cop acomplerta l'obligació que tenien com a caps de casa d'assegurar la vida dels seus familiars, haguessin pogut retornar a Cadis a complir amb el seu deure de diputats, màxim quan, si era necessari, no tenien dificultat per fer una escapada a Ciutat de Mallorca sempre que ho creguessin necessari. Aleshores perquè no ho feren? Una possible explicació por raure en el fet que a partir de 1811 consideraren que la guerra estava perduda per a la causa espanyola i cregueren convenient no continuar significant-se, ja que calia pensar en un retorn a Tarragona per recuperar, sota els napoleònides, les propietats i la posició social que hi tenien l'any 1808.

L'exemple de Montoliu i de Castellarnau pel que feia a les Illes, fou seguit, quan el setge es formalitzà, per la pràctica totalitat dels nobles, amb les excepcions de Rafael de Galli i d'Antoni de Martí, que optaren per restar a Tarragona i suportar el setge, tot i que, pensem, haguessin pres una altra decisió d'haver intuït que les coses anirien com van anar, i, tot i així, posaren al segur, cas de Martí, a la família.

Salvador-J. Rovira i Gómez